

Slovensko má šancu prijať dobrý klimatický zákon, ale musí zvýšiť ciele znižovania emisií

Informačný brífing k prvému klimatickému zákonu

Kľúčový zákon pre klímu | O klimatickom zákone

Rok 2022 priniesol Slovensku prípravu prvého zákona na ochranu klímy. Správne nastavený zákon môže Slovensku výrazne pomôcť pripraviť sa na vplyvy klimatickej zmeny a nastaviť krajinu smerom k udržateľnej, bezuhlíkovej a sociálne spravodlivej budúcnosti. Aby zákon nebol len formálnym dokumentom, no priniesol reálne výsledky v zmiernení klimatickej zmeny, musí byť silný a ponúkať základné pravidlá a princípy pre plánovanie dekarbonizácie na všetkých úrovniach verejnej správy. Návrh zákona sa koncom januára 2023 [dostal do medzirezortného pripomienkového konania \(MPK\)](#).

Čo by mal zahŕňať silný klimatický zákon

Podoba klimatického zákona bude mať vplyv na celé hospodárstvo, od súkromného sektora cez rozvoj pracovných odvetví až po fungovanie verejných inštitúcií. Jeho cieľom je podporiť prechod k energeticky efektívnej bezuhlíkovej ekonomike, pomôcť vytvoriť pracovné príležitosti spravodlivým a sociálne citlivým spôsobom a zabezpečiť všeobecné zlepšenie sociálnych pomerov a životnej úrovne obyvateľov našej krajiny.

Preto máme osobitný záujem na tom, aby prijatý zákon bol funkčným legislatívnym nástrojom. Ak má zákon skutočne plniť vyššie uvedené funkcie, musí reflektovať nasledovné črty: **ciele, kontrolu a vymáhateľnosť**. Konkrétne to znamená:

1. **Ciele dekarbonizácie** majú byť ambiciózne, nastavené v súlade s aktuálnymi dátami a jasným plánom pre každý sektor hospodárstva, s cieľom dosiahnuť klimatickú neutralitu najneskôr do 2050. To znamená zníženie emisií skleníkových plynov SR o 65 % do 2030. Súčasne musia byť určené tak, aby sme mohli sledovať progres v konkrétnom volebnom období s priestorom pre prípadnú aktualizáciu. V sektoroch nemôže dochádzať k zvyšovaniu emisií do 2030.
2. **Regióny, mestá a obce** sú kľúčovým článkom dekarbonizácie a potrebujú odborné kapacity, ale aj materiálnu a finančnú podporu na zvládnutie tohto procesu.
3. **Dátový manažment** (najmä vo vzťahu k dátam o emisiách skleníkových plynov a záchytných mechanizmov) musí byť jednotný, s jasnými pravidlami a postupmi tak, aby slúžil na nastavenie klimatických politík všetkých zainteresovaných subjektov.
4. **Reporting cieľov** musí umožniť vyvodenie právnej a politickej zodpovednosti, musí byť transparentný a zrozumiteľný, no súčasne efektívny.
5. **Expertný kontrolný a poradný orgán** musí byť nadrezortný a transparentný, s dobre nastavenými kompetenciami, kreovaním a celkovým rámcom fungovania.
6. **Súdny prieskum** slúži ako "poistka", že včas a dobrým postupom smerujeme k dekarbonizácii. V prípade neplnenia klimatických cieľov musí mať verejnosť možnosť obrátiť sa na súd.

Čo sa nachádza v súčasnom návrhu zákona:

Návrh zákona definuje základné pojmy ako klimatická neutralita, zmena klímy, sektorové ciele, záchyty uhlíka, adaptácia, mitigácia a pod.

Ciele

- **Návrh zákona zakotvuje dlhodobý klimatický cieľ**, ktorým je dosiahnutie uhlíkovej neutrality do roku 2050, a strednodobé klimatické ciele, ktoré stanovujú percentuálne množstvo emisií, ktoré SR musí do roku 2030 znížiť, a to aj v jednotlivých oblastiach, akými sú napr. cestná doprava, budovy či poľnohospodárstvo.
- **Návrh definuje povinnosti, ktoré musia orgány verejnej správy, samosprávy či iné povinné osoby plniť.** Sú to najmä:
 - poskytovanie informácií a dát na vykazovanie plnenia cieľov či tvorby strategických dokumentov,
 - tvorba sektorových klimatických plánov je povinnosťou všetkých ministerstiev zodpovedných za jednotlivé sektory, ktoré budú obsahovať konkrétne a časovo viazané opatrenia, ktoré nasmerujú príslušný sektor k jeho dekarbonizácii,
 - informovanie a vzdelávanie verejnosti a zvyšovanie spolupráce na všetkých úrovniach je zachytené všeobecne.
- **Zákon ustanovuje povinnosť prijímať strategické a akčné dokumenty aj na úrovni regiónov, miest a obcí.** Na tento účel vzniknú Regionálne centrá udržateľnej energetiky ako odborné regionálne kapacity, ktoré budú poskytovať poradenstvo a spolupracovať so samosprávami v oblasti dekarbonizácie.

Kontrola

- **Zákon prináša nový kontrolný nástroj, ktorým je Rada pre klimatickú zodpovednosť.** Rada bude dohliadať na kvalitu prijímaných strategických dokumentov, na ich dodržiavanie, ako aj na plnenie jednotlivých klimatických cieľov. Okrem kontrolnej funkcie bude rada pôsobiť aj ako poradný orgán pre jednotlivé orgány verejnej správy. Bude môcť z vlastnej iniciatívy upozorniť na nedostatočnosť vyvíjaného úsilia v oblasti ochrany klímy. Podľa zákona má byť rada nadrezortná, nezávislá, zložená z odborníkov a fungovať transparentne – svoje stanoviská a správy má zverejňovať na webovej stránke. Zaujímavosťou je, že by mal pri nej pôsobiť výbor zástupcov občianskej spoločnosti a mimovládnych organizácií reprezentujúcich budúce generácie najviac postihnuté zmenou klímy.
- Ministerstvá musia každé dva roky reportovať ministerstvu životného prostredia a Klimatickej rade napĺňanie sektorových plánov

Vymáhanie

- **Návrh zákona definuje, ako sa budú záväzky vymáhať v prípade ich neplnenia.** Ustanovuje napríklad sankcie v podobe udeľovania pokuty právnickým a fyzickým osobám, samosprávam, či ministerstvám a iným orgánom štátnej správy za neplnenie povinnosti poskytovať informácie. Tie budú príjmom Environmentálneho fondu, prípadne samospráv – podľa toho, kto je žiadateľom informácie.

- Ďalším spôsobom vymáhania plnenia záväzkov je **súdny prieskum**. Ide o možnosť verejnosti obrátiť sa na súd, aby preskúmal, či strategické dokumenty prijaté orgánmi štátnej správy sú v súlade s klimatickými cieľmi. Verejnosť sa môže na súd obrátiť so žalobou zainteresovanej verejnosti aj v prípade nečinnosti orgánov štátnej správy pri dosahovaní klimatických cieľov.
- **Zákon zavádza finančné sankcie pre ministerstva, ktoré nebudú plniť stanovené klimatické ciele v sektoroch**, za ktoré zodpovedajú.

Pripomienky organizácií Klimatická koalícia, VIA IURIS, Priatelia Zeme – CEPA, Klíma ťa potrebuje k návrhu zákona v MPK

Príprave klimatického zákona sa venujeme už viac ako dva roky. Na základe analýzy viacerých národných zákonov, ktoré fungujú v krajinách EÚ, môžeme zhodnotiť, že zákon predložený v MPK obsahuje väčšinu dôležitých črt, ktoré sú potrebné na to, aby bol funkčný. **Vynárajú sa nám však pochybnosti v nasledujúcich oblastiach:**

1. **Ciele určené pre sektory, ktoré nepokrýva systém obchodovania s emisiami** (tzv. ETS), **sa javia ako nedostatočne ambiciózne**. MŽP síce nevysvetľuje metodiku, akou ich určilo, avšak predpokladáme, že základom nie je potreba dosiahnuť neutralitu najneskôr v roku 2050. Predpokladáme, že ciele vznikli v orientácii na záväzok dosiahnuť zníženie emisií o 55 % do roku 2030. Slovensko by však malo dosiahnuť výraznejšie zníženie emisií do roku 2030, lebo inak riskuje odkladanie a nabaľovanie opatrení ako snehovú guľu.
2. **Zákon nepokrýva tzv. ETS sektory**, napr. energetiku a priemysel, **ktoré patria medzi sektory s najvyššou produkciou emisií**. Tieto sektory síce v zásade efektívne reguluje trh s emisiami, avšak ich absencia v zákone sťažuje koordináciu klimatických politík. Tá je kľúčová na prekonanie súčasného rezortizmu, ak máme uspieť v celkovej transformácii hospodárstva. **Zákon preto v tejto verzii nemôžeme zodpovedne označiť za "strešný zákon pre klímu"**.
3. **Dlhodobý cieľ uhlíkovej neutrality** stanovený pevne na rok 2050 **neodráža potrebu reagovať na meniace sa vedecké poznatky** pri určovaní dlhodobých klimatických cieľov.
4. Návrh **zákona nedostatočne reaguje na akútnu potrebu jednotného a komplexného dátového manažmentu**, ktorý je nevyhnutným predpokladom pre tvorbu kvalitných klimatických politík.